

Landskap: Småland Upptecknat av: Tage Bengtsson
Härad: Allbo Adress: Hjortsberga.
Socken: Hjortsberga Berättat av: _____
Uppteckningsår: 1932 Född år _____ i _____

Uppteckningen rör	sid.
"Mangels Älin" - trollkunnig kvinna.....	1-4.
"Kloka-Anna".....	1-2.
Klok gubbe tvingar fram tjuv.....	2-3.
"Ta sanket".....	3-4.
Trollharar.....	4.
Förklädd näck hjälper bonde vid slåttern.....	4-5.
Vaggvisa.....	6-7.
Staffansritten, - sång,.....	7.
Visfragment.....	8-10.
Carl XII:s fältmarch.....	10-11.
Visa: "Förr och nu".....	11-14.
Förskrivit sig till den Onde.....	14-18.
Luther kunnig i svartkonst	14-18.
Smälänning lurar göing.....	18.
Ordstäv.....	20-25.

34 sid.

	sid.
Gåtor.....	25-26.
"Mars med sitt skägg"	26.
Ramsor.....	26-27.
Stortjuv - Jon Perssons Masse.....	28-31.
Tiggareoriginal, - "Mackalelle".....m	32-33.
Geta - Mian som försörjde sig på sina getter och tiggde.....	33-34.

4724

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Till/

Kronobergs läns hembyggsförening.

Härmed insänder jag till Eder pristävlan sägner, visor, ordspråk och ordstäv m.m., som jag hört omtalas. Även så har jag gjort en blygsam anteckning av ett gammalt skrin, som jag hoppas skall intressera hembyggsförbundet.

Med största högaktning

Tage Bengtsson

Brunnshult, Hjortsberga.

4724

I. (S A G O R.)

I Blädinge bodde på 1830-talet en trollkäring, som kallades "Manuels Älin". Hon var allmänt fruktad för sina trolldomskonster och illdåd. I dymmelveckan var hon aldrig hemma och folk påstodo, att hon då var i Blåkulla. Om henne gingo många elaka historier. Här nedan äro några av dem.

Manuels Älin.

"Manuels Älin" påstods ha förtrollat en hustru i Blädingeås, så att denna icke led sin man. Om makarna gingo till kyrkan, ville inte hustrun gå i sällskap med sin man utan gick en bit efter. Om mannen stannade för att invänta hustrun, stannade hon också och rörde sig icke ur fläcken, förrän han fortsatte sin färd. Hon fick inte heller av sig att vara i samma rum som han, äta vid samma bord som han eller tala till honom. Till sist, när mannen tröttnade på detta, gick han till "Kloka Anna" i Pjetteryd för att spörja, hur han skulle bära sig åt för att bota sin hustru. "Kloka Anna" lovade, att ställa till mannens hem den person, som hade förgjort hans hustru. När denne person kom inom

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1.

trollkäring
stiftar osäm-
ja mellan
ähta makar.

Kloka-Anna
hjälp till-
rätta mellan
makarna

dörren, skulle mannen passa på och giva denne ett slag i ansiktet. Hustrun skulle därefter bliva bra. Sagt och gjort. Mannen var inte väl hemkommen, förrän han fick se "Manuels Älin" komma gående, framförd liksom av en osynlig makt. Hon hade knappast hunnit inom dörren, och hälsat, förrän mannen gav henne en örfil så både mun och näsa blödde. Efter den betan blev hustrun återställd.----

En liknande historia inträffade i Spånshult. Här var det mannen som blev förgjord. Denne, som hette Bengt, och en annan bonde hade något ärende till "Manuels Älin", varvid de blevo bjudna på var sitt glas vin. -- Här bör omtalas att Älin i sin ungdom varit kär i Bengt. --- Det ena glasat var litet större än det andra. Bengt tänkte först taga det lilla glasat, men då hejdade "Manuels Älin" honom och sade: "Du, Bengt skall ha det största glasat, för vi ha varit gamla ungdomsvänner". Så skedde. Efter denna händelse kunde Bengt aldrig tåla sin hustru.

Samuels i Katåsen får hade blivit tjuvklippta ute på

betet. För att få rätt på ulltjuven gick Samuel till en `klok` gubbe. Denne påstod, att han skulle tvinga tjuven att gå till Katåsen och bekänna . Men gårdsfolket måste akta sig, så att icke tjuven rörde vid dem, för de erkände denne icke sin stöld. Nästa dag fingo Samuel och hans hustru, Ingrid, se "Manuels Älin" komma hastande dit. Ingrid gick undan men Samuel satt på en stol vid spiseln. Älin kom huttrande in i köket och innan Samuel hann tänka sig för, sprang hon fram till spiseln, lade handen på hans axel och sade: "Hu, vad det är kallt i da`, du Samuel!" Ullstölden blev aldrig uppklarad.

"Manuels Älin" och hennes man hade en gård i Blädingeås, men trots hustruns trolldomskunnighet blevo de nödsakade att sälja den och flytta sin kos. Vid inflyttningen fann tillträdaren fyra stycken nybakade, präktiga limpor i ugnen. Men denne vågade inte smaka på brödet utan grävde ned det. ---

En person, som varit ute på frieri påskdagsmorgon, fick se "Manuels Älin" springa splitt naken omkring en ladugård

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3.

en `klok` gubbe fångar en tjuv.

trolldomskärningens familjeförhållanden.

och ropa: "Hi och ho och hej". "Så långt som detta ropet höres, så är sanket mett". "Manuels Älin" höll sig även med trollharar, som mjölkade andras kor. Mästerskytten Jonte i Bromon lyckades skjuta en av dessa trollharar med en silverkula. När kulan träffade haren, förvandlades denne till en hög stickor.---

Insändarens anmärkning: Berättat av min mormor, Anna Samuelsdotter, som hört det omtalas av sina föräldrar, Samuel och Ingrid i Katåsen.-----

I Österstu, Elganäs, Hjortsberga bodde i början av 1800-talet en bonde, som hette Jonas, vilken i dagligt tal kallades "gufar i Österstu". Han hade vidsträckta slättermarker utmed Elganässjön och var alltid illa vidkommen att få fatt i slätterfolk. Ett år kom en främling och frågade om han kunde få hjälpa till med slåttern. Hans erbjudande blev mottaget med tacksamhet, och maken till slätterkarl hade Jonas aldrig haft. På kvällen ville främlingen gå sin väg igen, trots att Jonas försökte få honom till att stanna

förklädd näck
hjälpur bonde
vid slåttern.

*Sur.
Mör
Hjortsberga
1932*

*4724 Nyp. Tage Bengtson
Hjortsberga*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kvar. När inga övertalningar hjälpte, resignerade Jonas

och tog fram sin penningbörs för att betala sin dagsverkare.

5.

Men denne ville inte ha annan lön än Lien, som han slått

med under dagens lopp. Detta var en underlig begäran, tyckte

Jonas. Vad skulle han med lien till när han inte ville slå

längre? Främlingen omtalade nu, att det var han, som härs-

kade över Elganässjön, och att han utmanat näcken i den

närbelägna Sjöatorpssjön på envig. Enviget skulle försiggå

följande dag. Vore Jonas nyfiken på vem, som hade segrat,

skulle han på kvällen gå ned till sjön och se på vattnet.

Vore detta rätt, hade Sjöatorpsnäcken segrat, men vore det

grönt, hade han själv segrat. När slätterkarlen sagt detta,

sade han farväl tog sin lie och gick. Följande kväll gick

Jonas ned till sjön, och då var vattnet grönt som nyslaget

gräs, varför han förstod, att Elganässjöns näck segrat och

dödat sin motståndare. ---

Insändarens anmärkning: Berättat av Johan Andersson,

Elganäs, Hjortsberga.

näckarna i
två sjöar
utkämpa envig

Vaggvisa; sjungen av Lina Björkman, född 1851 i Brunshult,
Hjortsberga.

Handlingen tilldrager sig i en bondstuga. En hustru sitter
och vaggar sin lille son, då en person inträder och hälsar:

"Goda Bengta!" Varvid hustrun sjungande svarar:

--" Goda,goda, goda, herr magister, vya, vya, vyssan, vy."

--" Ä far hemma?"

--"Far, han är la på loen å tröske, vya, vya, vyssan, vy."

--"De`va` rysligt va du sjunger, Bengta."

--"Ja har väl la rättighet att sjunga för pojken, vya, vya,
vyssan, vy."

--"Nå, va` heter pojken?"

--"Pojken, han heter la Ola ätte far sin, vya, vya, vyssan, vy."

--"Jo, ja` undrar, om ja kunne få låna nål å trå` te` å laga
en säck?"

--" Jo, de` kan då väl la gå för se`, vya, vya, vyssan, vy."

--" Vell Bengta tala om, va` nålen å tråen är, så kan ja` ta
reda på dom själv, så släpper hon gå frå` lellen."

--" Jo, di ä` la på höllan i skåpet, vya, vya, vyssan, vy."

--" Jaha, där va` di! Tack så hon ha!"

--" Å, de va` väl la inget å tal` om, vya, vya, vyssan, vy."

--" Ja, a`jö meha, Bengta!"

--" Ajö, ajö, ajö, herr magister, vya, vya, vyssan, vy."

Nedanstående visor har jag funnit i en gammal skrivbok,
som tillhört min morfar. Daterad den 27 mars 1851.

Staff Sankt Staffansritten annandag jul. Staffan var en stalle-
dräng. Håll dig, väl, fålen min! Han vattnade sina fålar fem.
Hjälp, Gud och sankte Staffan! Ingen dager synes än. Men stjär-
norna på himmelen, de blänka.

När så händer att Staffansmännen länge sjungit utanför en
gård, men folket icke rör sig därinne och bär ut välfägnad till
dem, sjunga de till slut:

Sitta vi längre utför er vägg. Håll dig väl, fålen min!

4724

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

Växer det is uti vårt skägg. Hjälp Gud och sankte Staffan!

Ingen dager synes ändå. Men den ljusa stjärna, som för
dagen månde gå.

Därefter ila de raska ryttarna till en annan gård, där de
hoppas finna gästvänligare emottagande.

Kom, sköna maj, och blicka med milda ögon ner.

Jag är en liten flicka, som dansar blott och ler.

Hur roligt är om våren, att under lek och ras,
strö blommor uti håren och sätta löv i glas.

Snart kommer det en ärla och säger: "Det är vår."

Och daggens silverpärla i sippans sköte står.

På gatan är stora pussar, dit Kalle går ibland.

Och bygger rara slussar och fästningar av sand.

4724

Och Jungfrun hon gångar sig på högan berg
och skådade ner i hav. Så fick hon då se ett
gångande skepp, som fullt av grevar var.

Hanar och hönor och kycklingar små,
springa glättiga nu. Kväd mina pullor och tuppar hå,hå
Sjung kyckeliku! Låt si var en hoppar ikring sina
koppar och nätterna doppar. Jag orkar illa gå,
sitter gammal och grå, men kväder ändå.

Gubben Noack::: var en hedersman.
När han gick ur arken, plantera han på marken.

Mycket vin ja ::: detta gjorde han.

Noack rodde::: ur sin gamla ark,
köpte sig buteljer, sådana man säljer.

För att dricka::: på vår nya park.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.

Han väl visste :, : att en månska var.

Törstig av naturen som de andra djuren-----

Gunman Noack :, : var en hedersfru.

Gav sin man att dricka Hade jag en sådan flicka,
giftade jag mig, giftade jag mig, stundom, stundom nu.

Carl XII fältmarsch.

Marsch ,bussar! Gån på uti herrans namn!
Spännen hanen friskt upp! Sedan ivrigt an!
Given fyr, bräcken av, ta`n pilen uti hand!
Gå`n på för vårt fädernesland!

Att våga sitt liv för sin konung och släkt,
det är både Gudi och människom täckt.
Därföre ska` vi käckt, i vår blå dräkt, gå på, slå,
dundra och stå, Ja! dem klå, alla så, att de
döda ligga neder som strå.

Allok, mina bussar! Hör trumman hon går,
valdthornen de klinga, och marschen man muslår,
I Svea landsens hjältar, i ställen eder opp!
Gån på, sluten väl uti fullan tropp! Gån på, med
friskt mod och hopp!

Helt litet vi akta, att vi äro få. I Gudi så
äro vi många ändå. Ja, låt oss gå på och redeliga stå,
så att vi måga si, huru de skola fly såsom bi.
Ännu så står Gud Sveriges konung bi.

Förr och nu.

Hell dig, du nordens morgonstjärna!
Du unga örn, som hör oss till.
Vi hälsa dig med glasen gärna,
Och hälsa dig vårt hjärta vill.
Ty öppen är du såsom solen
och skön att se uppå som den.

4724

Hell di, du drott på gyllne stolen!

Du hjärtats fröjd, du konstens vän!

Från Peters stad, från örnelanden
du senast kom på böljan blå.

Och Svea satt alltjämt på stranden
och väntade dig åter då.

Du kom, och redan fjärran sträckte
hon öppna famnen emot dig.

Och hennes kärlek nog dig räckte
om armarna ej räckte dig.

Ifrån den färden mångt minne
väl kanske leker kring dig nu.

Fäst dock vid örnen ej ditt sinne,
den är ju fläkt av svärd itu.

Hur vitt den också vingen sträcker,
hur vitt den ock än mena nå,

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12.

4724

ej Sveaborgeden dock bötäcker,
därtill behövs båda två.

Men, i som kören med de gyllne tömmar
er stjärnevagn utöver nordens sfer,
På Sveas kronor och på Götas strömmar
i höge Carlar blicken nådigt ner.

Rätt ofta tror jag eder stämma höra,
då tyst och rörd jag blickar till er opp.
Hon viskar sakta uti nattens öra
om forntids ära och om framtids hopp.

Men var ett minne, var en dygd och förgäves,
skall Svea falla här i tidens höst
en slav bland folken utan namn och kväves
er hjärtelåga evigt i dess bröst.

Då styren stjärnbeströdda tistelstången
mot havets avgrund med förtvivlat mod,

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13.

4724

Uppst. Tage Bengtsson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14.

Jan. att med vår jord vår skam må bli förgången

Subst. och ingen veta var ett Svea stod.

Njortelunga bän.

1932

II. Folksägen.

Martin Luther hade en broder som hette Faktus, vilken hade förskrivit sig till den onö, förr att han skulle undfå förmågan att trolla och idka svartkonster. Luther, som var en gudfruktig och religiös man, ägde också förmågan att bruka de hemliga konsterna. Detta hade han lärt sig, därigenom att han studerat sjätte och sjunde Mosebok, som äro nedlåsta i tjocka järnskrin i en källare under Vittenbergs kyrka. Dessa böcker få endast biskopar, präster och de som tillhöra det andliga ståndet läsa. I dem kunde man lära sig alla slags svartkonster.

Luther kunnig
i svartkonst.

Vid denna tidpunkt skulle en ny påve krönas i Rom, för den gamle hade hin håle tagit. Och Luther och Faktus kommo överens om att resa till Rom och se på kröningen. Faktus

tog sin kappa, breddade ut den på marken, och i sällskap med Luther steg han upp på den, mumlade några besvärjelser och sedan bar det iväg upp i luften och mot Rom som en virvelvind. När de hade landat i Rom, gingo de raka vägen till Peterskyrkan, där kröningen skulle försiggå. Den nyblivne påven satt i en praktfull tron med den heliga skrift till fotapall och omgiven av kardinaler och rådsherrar i lysande dräkter. I den väldiga kyrksalen stodo långa bord dukade med kostbara rätter och fina drickesvaror i dyrbara guld- och silverserveriser. En oräknelig massa betjänter i guldsmidda livrèer sprungo av och an. Men ingen av folket såg Luther och Faktus, ty så länge de icke hade rört vid någon människa, voro de osynliga. Faktus gick fram till borden och började plocka till sig guld- och silverpjäser, som han lade på sin kappa; till denna var alldeles fullastad. Men Luther höll till framför påvens tron och stod och lyddes till vad denne hade att förkunna.

Luther & hans
broder vid
påvekröning.

Efter en stund hörde han påven yttra: "Här står jag och kan läsa i både Guds och människors ansikte." Men då blev Luther vred, sprang fram till tronen, gav påven en ordentlig örfil och ropade: "Jo, du gör så vackert, din stackare!" Då blev både Luther och Faktus synliga, och påven lät fasttaga dem och sätta på dem halsjärn och handbojor och låste in dem i ett underjordiskt fängelse. Dagen därpå lät påven döma dem till döden genom halshuggning. På den tiden var det brukligt, att de dödsdömda fingo önska sig något, innan de avrättades. Luther och Faktus önskade sig ett fat vatten, så att de kunde tvätta sig, Vilken önskan beviljades. När de hade tvättat sig, bredde Luther ut sin kappa på marken, steg i sällskap med Faktus upp på densamma och sade: "Nu har vi tvättat dammet av oss i Rom och nu far vi tillbaka för att torka oss i Vittenberg." Varefter det bar iväg med dem rakt över påvens huvud och hem till Vittenberg.

Luther & hans
broder fängs-
las; göra sig
osynliga &
fly.

En tid därefter var Faktus kontrakt med den onde utgått,

och i sin nöd vände han sig till Luther och bad denne hjälpa sig. Och Luther lovade göra, vad han kunde. Samma dag kontraktet var ute, satt Faktus i kyrkan och lyssnade på sin broders predikan. Så länge han var i Guds hus, hade 'Skam' ingen makt med honom, men likafullt kom hin håle in i kyrkan. Ingen av folket i kyrkan utom Luther och Faktus sågo honom. Vid åsynen av den onde började Faktus darra och skälva i hela kroppen som ett asplöv; men Luther tog en synål, stack ett hål i fönsterblyet och tvingade 'Skam' att krypa ut genom detta. En ond lukt av svavel fyllde kyrkan, så att folket började hosta och nysa. Men då Faktus gick ut ur kyrkan, passade 'Skam' på tog honom och dängde honom i kyrkväggen, så blodet stänkte högt. I dödskampen yttrade Faktus, att om blodsfläckarna inte gingo dän från väggen, skulle han bliva salig, men försvunno fläckarna, hade den onde lyckats taga hans själ. Enligt trovärdiga personers utsago, synas blodsfläckarna lika färska än i denna dag.---

Luther tvingar 'Skam' ut ur kyrkan.

4724

Fazef Bengtson
HjortsbergaLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Insändarens anmärkning: Berättat av min morbror, Johan

Johannesson i Brunshult, Hjortsberga, född den 17 augusti
1864, vilken i sin tur hört den berättas av Andreas i Bruns-
hult - av folkhumorn omdöpt till "Vassel"- , född i Fryele
1829.----

18.

Smälänningen och göingen.

En göing, som brukade köpa upp smör och hudar i Små-
land, var ägare till ett par präktiga hästar. Dessa hade
en Smålandsbonde ett gott öga till; Men som han endast var
ägare till en gammal, utkörd märr, kunde det ju inte bliva
tal om något byte. Därför uttänkte bonden en list, genom
vilken han skulle bliva ägare till hästarna. Nästa gång
göingen kom, hade smälänningen stoppat en påse med silver-
mynt under svansen på sin märr och släppt ut den på gården.
När hon sprang och slog bakut, trillade allt emellanåt en
slant ner på marken. Då göingen fick se detta ville han ge-
nast köpa märren utav ägaren, men denne låtsade sig vara
ohägad för affären. Slutligen, när göingen bjöd bägge sina

smälänning
lurar göingsmälänningen
döljer mynt
på en gammal
märr och lu-
rar göing att
köpa denne
dyrt.

Skriv endast på denna sida!

hästar i byte, slog smålänningen till och göingen fick den gamla märren och körde sina färde. När han upptäckte bedrägeriet med penningpåsen, blev han topp tunnor rasande och körde tillbaka för att riva upp byteshandeln. Då smålänningen såg göingen komma tillbaka, förstod han, att knepet uppdagats och instruerade sin hustru att taga emot denne. Varefter han gick och gömde sig. Då göingen kom fram, frågade han/efter/hustrun: "Va` ä` han då?"-"Han ä` på byastämman".-"Va` hålles den nåstans?"-"Den hålles därborta i den ihåliga eken". Göingen sprang bort till eken och frågade efter bonden. Men då han inget svar fick, tog han en stake och körde in genom ett göingen lurat till ett getingbo och måste fly.
hål i trädets. Det hade han ej skolat gjort, ty i eken var ett stort bålgetingbo, vars invånare i massa välldes ut och överföll knallen. Nu blev göingen förskräckt för allt vad smålänningar hette och rusade till sin häst och vagn för att köra till Skåne. När han skulle köra över en å, mötte han en tordyvel på bron, och göingen trodde, att detta var en bålgeting. "ja` känner nock igen de, din rälle smålänning, du har

bara vatt hemma å bytt om tröjor," sade göingen och höll åt sidan. Men då råkade han därvid hålla för långt ut, så att både göing och häst och vagn råkade ned i ån och drucknade.

Insändarens anmärkning: Berättat av min far, Johannes Bengtsson, född den 9 april 1862 i Hamneda.-----

.....

III. O r d s t ä v & O r d s p r å k.

"Det blir en heter dag idag", sa trollkäringen, när hon skulle brännas.

"Lika barn leka bäst", sa `skam`, när han dansade polska med sotaren.

"Nu blir jag både full och mätt", sa käringen, slog brännvin på gröten.

"Jag menar, fan rider mårren", sa bonden, red henne själv.

"Jag tror, jag tror", sa käringen, när hon gick på svag is.

"Ja, var det inte det, jag trodde", sa hon, när isen brast.

"Aldrig för jag går till drängkammaren mer", sa pigan, som låg i barnsäng.

"Det gör väl alltid något", sa myggan, när hon spottade i havet.

"Vid glasens klang", sa skomakaren drack ur baljan.

"Kärnmjölk det är värre än vatten", sa katten, som inte fick annat morgon, middag och kväll. Men när kärnmjölken tog slut, och det bara vankades vatten, suckade katten,

"Den som nu hade litet kärnmjölk!"

Den asande kommer lika fort som den rasande.

"Det går bra att blanda till med", sa käringen, när hon trallade i kyrkan.

"Det var bra", sa kråkan, när käringen hängde ut äppelbitar till torks.

"Rad i rad", sa bonden, när han körde med en ko.

"Håll dig vid kant"? sa käringen till grisen, när de åto ur samma fat.

Den som ej ser upp med ögonen, får se upp med pungen.

"Vi träffs hos skinnhandlaren", sa räven till vargen.

Herrar och hundar stänga aldrig dörren efter sig.

4724

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22.

När alla käringar blivit mätta, blir det vackert väder.

"Jag är lika nöjd", sade den, som hade ont i magen.

"Gud skapte ingen hast", sade Gud, när han skapte snigeln.

"Gonatt", sa fan, när han damp i vattensån.

"Det var mycket och smått", sa `skam`, när han tittade i
bibeln.

"Si här", sa käringen, när hon visade stussen.

"Vi ska titta på väven", sa Blin⁴-Sara.

"Det är vida världen där också", sa käringen, när hon tre-
vade med käppen bakom gärdesgården.

Morgonglans och käringdans varar aldrig till kvällen.

När den fattige får äta kött, sätter han det mellan tänderna.

"Bevare oss Gud för fnask", sa käringen, när hon hitta gub-
ben i grötfatet.

Det är ingen ko på isen, så länge rumpan är i land.

Man måste gå bort för att spörja, vad som har hänt hemomkring.

En människa gå från gård och grund men icke från sitt sinne.

Den som gömmer till natten gömmer till katten.

"Det blir väl åtminstone på ett håll", sa `Icke-Hanne`,
när han sydde byxor till sig.

Allting har en ände, utom korven, som har två.

"Det är svettigt i norden", sa Gustav Karlsson, när han
låg full i snödriivan.

Det går inte att dra` strå för gamla kattor.

"Jag har för många vänner"; sa grisen, när skatorna åto
upp maten för honom.

"Det går om tills du skall gifta dig", sa tuppen till kat-
ten, som hade tandvärk.

"Det är väl inte så brått, det är väl ingen ko på isen",
sa Hultberg, när avträdet brann.

"En skall något ta sig till", sa käringen, när hon piskade
katten.

"Låt möget brinna", sa skåningen, när skogen brann.

Mot kvällen får den late brått.

Ljus i Guds hus, lampor i träkyrkor.

Det är bättre att ge hunden en bit än slåss med den.

Grannar bruka aldrig byta hästar.

Olyckor träffa människor, och människor träffa folk.

"Elände på elände", sa gubben, när han ramlade på käringen.

"Det är saligare att giva än att taga", sa tiggaren, när han släppte löss på sin bänkkamrat i kyrkan.

"Gud älskar en glad givare", sa prästen, som hade given i tolv.

"Det här är arbete, som kräver mat", sa `Klint-Inga` när hon tuggade åt katten.

"Såna äro de", sa tiggaren om lössen.

"Renlighet är en god sak", sa käringen, när hon vände sären på julaftonen.

"Det snäkte ändå karl", sa flickan, när hon kysste tuppen.

"Det är inte alltid roligt när det är glatt", sa käringen när hon satte en rova på isen.

Här ha vi ägget, som `Mackalelle` värpte.

"Man har inte roligare än man tar sig", sa käringen, när

hon åkte skinnkälke nerför trappan.

Akten er för vännerna; för ovännerna akten ni er nog.

"Min fru och skomakarens käring", sa skräddarn.

"Har du bås, får du nog ko, har du stuga, får du nog käring?"

"De va just knuten de", du Kajsa!" Sa Lasse i Tesås, när han bundit ihop två baggar, och dessa hängt sig ^{pe} var sin sida om gärdesgården.

Det stämmer som en kyrkoräkning i Jäth; för den stämmer aldrig.

"Kors i Kristinehamn", sa käringen, när hon fick se Karlstað.

Man måste äte det man har och sjunga det man kan, sa "Mass-Inget" till katten som inte åt kärnmjölk.

Saliga äro de bredhöftade, ty de skola besitta jorden.

.....

IV. G å t o r .

En svartkullig ko på Värnamo bro, tusen karlar kunde inte gena henne. /Loppan/.

Viter ren stod på en sten, inga fötter, inga ben; där var
vin men inget lakat; där var bröd men intet bakat; där var
barn, men intet fött; där var lik men intet dött. /Kyrkan/
Snus, tobak och cigarrer kunde herr Olsson lämna mig.
/Stockholm/

"Det här ger inte brö"; sa Flinta, när han stod och slag-
tröskade," tacka vell ja käppen å säcken, di ge en kaka
brö` på fläcken."

Lagom fanns förr i Åby kök, men så trivdes han inte där
utan flyttade till Silvertorp, men där brände de opp
honom, så nu finns lagom inte någonstans.

Väderleksramsor.

Mars med sitt skägg lockar barnen utom vägg, april
med sin slyå kör barnen in i lya.

Ramsor använda vid kurragömmalekar.

Ene, bene, bune, knapp, du lelle, låje fähund slapp.

Esicke, desicke, luntan, tuntan, Ester räknar sina trogna
här, adi, padi, pu.

4724

Adam och Eva i paradiset slaktade sin svarta gris.-

Kött, fläsk sålde de, räntan den behållde de.

Ramsor omtalade av 'Kalle på Borgen':

Min broder Pelle han gör gille varenda kvälle,

han kokte ärtvälling, men jag fick ingen skè

då kan ni veta, hurudant gille jag fe'.

Sin drog han ut den gula kärran och spände för

den vita mærran; hon skulle trava, men hon bara geck,

då kan ni veta, hurudant skjuts jag feck.

Du skulle va'tt me ', när far å ja å hinastuPelle körde
till Häckete gräbbor. Far körde ätte, å ja körde bak. Så
kom vi till en by, som hade underlig klädsel. Di krakade
kröson å hässjade gröt å körde välling på en krokadrög.

Du har inte sett min svartbrokige go'morn Ola kalv.
Svart var han vit, å fram var han bak, han satte gatan i
vädret å besade hela rumpan ut.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

27.

Jon Perssons Masse.

I Sjöatorp, Hjortsberga bodde på artonhundrafemtio-talet en stor^{ny}tjuv, som kallades "Jon Perssons Masse". Han var född i Västra Torsås, där hans fader varit nämndeman. Han var en förslagen tjuv och gjorde många lyckade stöldkupper, innan han blev fast av polisen.

Masse hade en gång gjort inbrott i en kyrka och stulit allt kyrksilvret. Han hade praktiserat sig in genom ett fönster, som han slagit sönder och öppnat, därigenom att han rest en stege upp mot detsamma. När han skulle taga sig ut igen, lyckades han icke nå upp till fönstret, hur han än ansträngde sig, ty detta satt högt uppe, och muren var slät och omöjlig att fästa i. Han började då se sig omkring i kyrkan om där inte kunde finnas någonting, som han kunde använda till att stiga upp på. Under kyrkan var en s. k. herregrav belägen, vilken man just höll på att renovera. Varför alla kistorna hade flyttats upp i kyrkan och placerats utan-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

28.

Masse, en stor
-tjuv, hemsö-
ker en kyrka.

Masse kan
icke taga sig
ut igen.

för altarringen. En av dessa tog Masse och reste upp mot det öppna fönstret, varefter han klättrade upp på densamma. Men just som han lyckats komma upp på kistgaveln, brast denna, och Masse rakade ner i kistan jämte liket. Vid beröring av benranglets vassa kotor kände han en isande skräck, och han tyckte sig höra ett hånskratt eka genom kyrkan. Med en stöt bände han upp locket och hoppade ut, varvid benranglet ramlade ut efter honom och slogs i bitar mot kyrkogolvet. Med darrande händer fattade han den nu tomma kistan, reste den ånyo mot fönstret och lyckades denna gången komma upp i detta och nå den räddande stegen. Han yttrade efteråt, att detta var enda gången, han någonsin blivit rädd.

På en marknad hade Masse lyckats stjäla två präktiga hästar och en vagn. Han körde till en främmande socken och gav sig ut för att vara en förmögen bonde, som var ute på friarestråt. Han lyckades nästla sig in i en rik bondfamilj och förföra en av döttrarna. Efter några dagar rymde han från

Masse stöter
på ett lik
och blir rädd
för första
gången i sitt
liv

både ekipaget och fästemon. Flickan fick sedan ett barn, som Masse var far till.

Vid en middag i Växjö, som gavs av en fin familj, gav sig Masse ut för att vara betjänt åt en av de inbjudna och lyckades stjäla allt bordsilvret.

Masse hade råkat i cvänskap med inspektoren på Mo gård. En mörk höstkväll, när inspektoren satt framför spiseln med sin hund liggande vid fötterna, tog Masse och sköt hunden genom fönstret.

På en marknad i Vislanda uppträdde Masse som ormtjusare. Han hade lyckats fånga en stor huggorm, som han hade stoppat innanför västen. Men då Masse skulle taga fram ormen och förevisa den, bet denne honom i tummen. Masse blev då vred, tog ormen i käftarna, fläkte honom mitt itu. "Ja` ska` lära de` å me` bita folk, din tjävel," sade han. Sedan tog Masse den döda reptilen och lindade den om den bitna tummen. Efter ett dygn var han fullkomligt återställd.

stortjuven
uppträder på
marknad

Masse satt ju förstås i fängelse åtskilliga gånger för sina dåd. Efter ett av sina senaste inbrott yttrade han, att om länsmannen komme för att häkta honom, skulle han skjuta denne. En tidig morgon lyckades länsmannen och hans medhjälpare överrumpla Masse, innan han ännu var uppstigen. Länsmannen hade revolvern skjutfärdig, då han väckte stortjuven och yttrade: "Stig upp, Masse! Vi ha överlistat de". Försöker du göra motstånd, har du satt dina knotor åt räven." Detta försiktighetsmått visade sig ej vara överdrivit, ty Masse hade en skarpladdad pistol under huvudgården. Masse fick nu ett långvarigt straff och när han återvände var han en gammal gubbe, som socknen fick ta hand om.

Masse hade varit gift och hade en son. Men vid faderns fängelsetid försvann han från orten, och bland folk gick ryktet, att frimurarna hade tagit och sålt honom till hundturken.

Insändarens anmärkning: Berättat av min mormor, Anna Samuelsdotter, född den 21 april 1840.

Masse häktas
och får hårt
straff.

4724

Tiggareoriginal.

Strax intill Kronobergshed bodde på 1870-talet en person som kallades för "Mackalelle". Han brukade draga omkring i bygderna med en dragkärra och laga spisar och ugnar. På sin kärra hade han förrutom sina murareverktyg, en kastrull jämte mjöl och gryn. När han kom till ett ställe, gick han först i vedskjulet efter några vedträn, som han tog med sig in och lade på spisel. Var han då hungrig, tog han fram sin kastrull och satte på spisel, och kokte välling åt sig. Men annars hölls han för det mesta på Kronobergshed där han tiggade mat utav kockarna.

En gång hade en av underofficerarnas fruar bakat en pannkaka som han hade satt ut till svalet på förstubron. En liten stund därefter kom Mackalelle dit, och då han fick se pannkakan, körde han handen i den. Sedan gick han in till frun i köket, satte sig på en stol och började prata med henne. Efter en stund gick frun ut för att hämta in pann-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

32.

tiggaren kokte själv sin mat.

tiggaren skaffar sig pannkaka lättvinligt.

kakan. Men då hon fick se ett stort hål i mitten på densamma, slog hon ihop händerna och skrek: "Vem i herrans namn har va'tt å rört pannkakan?" Mackalelle, som hade gått ut vid fruns utrop, sade: "Ja, de' har nock va'tt en hunnarackare, de syns så väl, för de' är krävsat i metten". "Ja, nu kan ja inte sätta fram den på bordet, när den ser så förskräcklig ut", sade frun, "men vill Mack hålla till godo med den, så får han gärna". "Jo, tackar så mycket. De' vell ja' gärna", svarade Mackalelle. Och själaglad tog han den goda pannkakan och gick hem till sin stuga och åt upp den. "Här har vi ägget, som Mackalelle värpte", var förr ett gängse ordstäv.

Vid samma tid fanns det en gumma, som kallades `Geta-Mian`. Hon ägde en gethjord på en tio tolv djur, och med denna i sällskap drog hon genom bygderna i Småland. Hon försörjde sig på sina getter och genom att tigga. Om nätterna låg hon tillsammans med getterna. Om vintern i ladugårdar eller andra

4724

uthus, och om sommaren `valle` (ute) i det fria, Under sina färder på vägarna gick hon och småpratade ideligen med getterna.

"Geta-Mian" hade den fixa idén, att hon hade en `fjällefot` (sandödla) i magen. När Mia var hungrig och magen var tom, rumsterade och sprang `fjällefoten` av och an. Men när Mia hade druckit getmjölk så även `fjällefoten` kunde dricka sig mätt, höll denne sig stilla och låg och dāsade och sov i magen.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

34.